

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

o. prof. dr hab. Jarosław Kupczak OP
Kierownik Katedry

Recenzja osiągnięcia i dorobku naukowego ks. dr Jacka Froniewskiego

Ks. dr Jacek Froniewski otrzymał magisterium z teologii fundamentalnej na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu w 1997 roku. Pod kierunkiem ks. prof. dr hab. St. Nagyego i przy współdziałaniu ks. dr St. Dudka napisał pracę magisterską pt. *Eucharystia w dialogu katolickoluterańskim w świetle dokumentów uzgodnień ekumenicznych*. W roku 2005 na PWT we Wrocławiu obronił licencjat (tzw. rzymski) z teologii dogmatycznej na podstawie pracy *Nauka o Eucharystii w dialogu katolicko-luterańskim w świetle dokumentów uzgodnień ekumenicznych oraz jej implikacje pastoralne*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. R.E. Rogowskiego. W roku 2011 obronił na PWT we Wrocławiu rozprawę doktorską *Teologia anamnezy eucharystycznej jako pamiątki uobecniającej ofiarę Chrystusa i jej implikacje ekumeniczne*, napisaną pod kierownictwem ks. prof. dr hab. Romana E. Rogowskiego.

Jeśli chodzi o zatrudnienie ks. Froniewskiego, od 1 września 2014 roku pracuje on na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu jako adiunkt w I Katedrze Teologii Dogmatycznej; na pełny etat w latach 2014-2017, na pół etatu w latach 2017-2021 i znów na pełny etat od roku 2021. Od roku akademickiego 2017/18 ks. dr Froniewski prowadzi również na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach Podyplomowych Studiów Prawa Medycznego i Bioetyki wykład „Posługa duchowa wobec chorych – aspekty prawnokanoniczne, duszpasterskie i ekumeniczne”. W latach 2014-17 habilitant pełnił funkcję Sekretarza Generalnego PWT we Wrocławiu.

Niniejsza recenzja podzielona jest na trzy części: w pierwszej zajmuję się podstawowym osiągnięciem naukowym habilitanta, w drugiej ustosunkowuję się do jego pozostałego dorobku naukowego, w trzeciej części formuję wniosek końcowy.

Wydział Teologiczny
Katedra Antropologii Teologicznej
PL 31-002 Kraków, ul. Kanonicza 9
tel. +48 421 89 45, 12 370 86 12
jaroslaw.kupczak@upjp2.edu.pl, www.upjp2.edu.pl

1. Osiągnięcie naukowe

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe, o który jest mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, Habilitant prezentuje monografię naukową *Teologia sakramentu namaszczenia chorych. Historia – Systematyka – Ekumenia* (Rozprawy naukowe 107, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Wrocław 2022, ISBN 978-83-66545-51-9).

Ta monografia ks. dr Froniewskiego jest podsumowaniem jego dotychczasowej drogi naukowej, na której z różnych stron i perspektyw przyglądał się w swoich badaniach, publikacjach i wykładach tematyce sakramentologii. W tym kontekście warto zauważyć jego wcześniejsze artykuły dotyczące Eucharystii, które były owocem studiów w prestiżowym Johann-Adam Möhler-Institut für Ökumenik pod kierownictwem prof. Wolfganga Thönissena: *Aspekty praktyczno-duszpasterskie recepcji dialogu katolicko-luterańskiego o Eucharystii w świetle posoborowych dokumentów Magisterium Kościoła, Oryginalne wątki teologii Dumitru Stăniloae w jego nauce o misterium Eucharystii, Teologiczne znaczenie wkładu Maxa Thuriana w przygotowanie Dokumentu z Limy (BEM) w zakresie eucharystycznego charakteru anamnezy (z pozycji 30 lat recepcji dokumentu), Rola Ducha Świętego jako sprawcy uobecnienia ofiary Chrystusa w misterium Eucharystii – przyczynek do orientacji zagadnienia w profilu ekumenicznym.*

W Möhler-Institut Habilitant prowadził też studia nad teologią sakramentu chorych, czego owocem była publikacja następujących czterech artykułów dotyczących właśnie tego sakramentu: *Sakrament namaszczenia chorych w praktyce liturgicznej i teologii Kościołów prawosławnych tradycji bizantyjskiej, Specyfika sakramentu namaszczenia chorych w Kościołach orientalnych, Sakrament namaszczenia chorych w nauczaniu XVI-wiecznych Ojców Reformacji, Odrodzenie praktyki namaszczenia chorych w niemieckim luteranizmie.* Wspominam o tych publikacjach w tym miejscu recenzji, ponieważ uważam, że ks. dr Froniewski stworzył pewien wzorcowy sposób uprawiania sakramentologii integralnej, któremu dał wyraz w recenzowanej tutaj książce, a wspomniane artykuły mogą być traktowane jako ważne etapy przygotowawcze i przyczynki do rekonstruowania cech stosowanej przez niego metody teologicznej.

Książka *Teologia sakramentu namaszczenia chorych. Historia – Systematyka – Ekumenia* składa się z trzech rozdziałów, na które wskazuje podtytuł monografii. Pierwszy rozdział ma charakter historyczny; przedstawia źródła biblijne i patrystyczne tego sakramentu oraz jego rozwój aż po pierwszą połowę XX wieku. Drugi rozdział rozpoczyna się od przedstawienia zasad odnowy katolickiej sakramentologii, a szczególnie sakramentu namaszczenia chorych, podjętej przez Sobór Watykański II. Na tej podstawie, odnosząc się do analiz zawartych w pierwszym rozdziale pracy, w dalszej części drugiego rozdziału Autor przedstawia systematyczną teologię sakramentu chorych, aby końcową część tego rozdziału poświęcić otwartym pytaniom i teologicznym problemom w tej kwestii. Trzeci, niezwykle interesujący rozdział pracy dotyczy ekumenicznych perspektyw w teologii sakramentu namaszczenia chorych. Dwie pierwsze części tego bogatego informacyjnie rozdziału dotyczą Kościołów tradycji wschodniej i Kościołów po-reformacyjnych; w końcowej części trzeciego rozdziału autor podejmuje śmiałą i samodzielną refleksję na temat możliwości ekumenicznego zbliżenia w tej dziedzinie.

Recenzent uważa, że przedstawiona przez ks. dr Froniewskiego monografia naukowa spełnia wymagania postawione głównemu osiągnięciu naukowemu, o którym jest mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce i zgodnie ze sformułowaniem artykułu 219 „stanowi znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny”, tu – w dyscyplinę teologii. Recenzent widzi cztery punkty, które uzasadniają taką tezę.

Primo, książka *Teologia sakramentu namaszczenia chorych. Historia – Systematyka – Ekumenia* jest jak dotąd najpoważniejszym i najbardziej kompletnym w literaturze polskiej opracowaniem ważnego dla teologii tematu – sakramentu namaszczenia chorych. *Secundo*, recenzowana książka proponuje pewną wzorcową metodę analizy i prezentacji, która zdaniem recenzenta jest wybitnym osiągnięciem habilitanta i powinna stać się przykładem, jak uprawiać sakramentologię i jak należy pisać o sakramentach. Wskażmy na kluczowe elementy tej metody, które czynią z tej książki wręcz „podręcznik” tworzenia dobrej teologii w ogólności i teologii sakramentalnej w szczególności.

Pierwszy rozdział książki jasno wskazuje na normatywny charakter Pisma Świętego w teologii. Słowo Boże jest świadomie czytane przez Autora wewnątrz kontekstu kościelnego; jest Słowem, które dzieje się w Kościele, jest skierowane do Kościoła i buduje Kościół. Równocześnie, to Słowo Boże, które jest pamięcią historycznego Objawienia, staje się

kryterium teologicznego sądu nad dalszymi losami sakramentu namaszczenia w kolejnych epokach historii Kościoła.

Należy pochwalić Habilitanta za jego wykład historii teologii w interesującej nas tutaj dziedzinie. Widać wyraźnie, że historia jest traktowana przez Autora z szacunkiem; nie jest jedynie historią zdrady pierwotnego chrześcijaństwa (jak często przedstawiają historię teologii powierzchowne analizy), ani też prostą ewolucją od form prostszych do bardziej złożonych. Historia teologii w ogóle, a sakramentu namaszczenia chorych w szczególności jest widziana przez Autora asymptotycznie, jako ciągle zbliżanie się i oddalanie od tego, czym analizowany sakrament ma być dla Kościoła. Co ważne, w swojej analizie historii teologii Habilitant widzi miejsce dla pluralizmu teologicznego i komplementarności różnych ujęć tego sakramentu.

Zgodnie z zasadami odnowy współczesnej teologii wykład, który znajdujemy w recenzowanej książce ma charakter trynitarny. Oczywisty dla sakramentologii chrystocentryzm jest uzupełniony o perspektywę pneumatologiczną; zdaniem Autora, szczególnie ważną właśnie dla sakramentu namaszczenia chorych.

Przejdźmy do dwóch kolejnych argumentów wskazujących na to, że recenzowana monografia stanowi „znaczący wkład” w rozwój teologii; będą one zresztą uzupełniały te wzorcowe zasady tworzenia posoborowej teologii, o których wspomniałem w poprzednim punkcie. *Tertio*, ekumeniczne podejście do tematu, któremu poświęcony jest trzeci rozdział książki, stanowi niewątpliwie unikalny wkład Autora w podejściu do rozważanego tematu. Rozdział trzeci jest nie tylko kopalnią interesujących wiadomości na temat praktyki namaszczenia chorych w Kościołach tradycji wschodnich i wspólnotach po-reformacyjnych. W zgodzie z tym, o czym mówiliśmy powyżej, w kontekście szacunku dla historii teologii, przez którą mówi Duch Boży, Autor widzi inne wspólnoty i Kościoły chrześcijańskie jako uczestniczące we wspólnej historii zbawienia. Mimo braku pełnej jedności możemy mówić o wymianie darów, które Duch Boży składa w różnych Kościołach i wspólnotach chrześcijańskich dla wspólnego dobra. Dotyczy to szczególnie nowej świadomości i odnowionej praktyki sakramentu namaszczenia chorych.

Quarto, „znaczący wkład” Autora do teologii sakramentu namaszczenia chorych polega także na nowatorskim i samodzielnym podjęciu ważnych pytań, m.in.: na ile należałoby rozszerzyć stosowanie sakramentu chorych na inne poważne choroby, dotąd nieuwzględniane w tej praktyce Kościoła, np. choroby psychiczne, oraz: czy nowe rozumienie pierwszorzędnych i

drugorzędnych skutków sakramentu namaszczenia chorych nie otwiera możliwości udzielania tego sakramentu także małym dzieciom oraz osobom, co do których nie możemy jasno stwierdzić faktu używania rozumu?

Podsumowując pierwszą część recenzji, ze względu na powyższe cztery tezy, dla recenzenta nie ulega wątpliwości, że książka ks. dr Jacka Froniewskiego *Teologia sakramentu namaszczenia chorych. Historia – Systematyka – Ekumenia* stanowi wybitne, niezwykle ciekawe i twórcze osiągnięcie w dziedzinie myśli teologicznej, stanowi „znaczący wkład w rozwój dyscypliny” w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce, oraz stanowi podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

2. Pozostały dorobek naukowy i działalność dydaktyczna oraz popularyzatorska

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant opublikował 17 artykułów naukowych oraz 8 rozdziałów w monografiach naukowych. Większość tych tekstów dotyczy problematyki zarysowanej już w pierwszej części tej recenzji – chodzi o szeroko rozumianą sakramentologię, widzianą od strony dogmatycznej, liturgicznej, pastoralnej i ekumenicznej. Podobnie jak w przypadku omówionej już monografii naukowej i dla tych samych powodów, recenzent ocenia wysoko merytoryczną i naukową wartość tych tekstów. Pewną słabością zgłoszonego dorobku jest fakt, że opublikowane teksty zostały w dużej mierze opublikowane w czasopiśmie i książkach związanych ze jednym środowiskiem naukowym, Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; nie podważa to jednak w żaden sposób ich wartości i znaczenia dla polskiej teologii.

Oprócz tekstów wskazanych powyżej Habilitant opublikował 14 recenzji prac naukowych innych autorów; jego dużą zasługą jest zwłaszcza zaznajamianie polskiego czytelnika z teologią niemiecko-języczną, nie tylko w dziedzinie ekumenii. Podobne znaczenie ma jego osiem sprawozdań z konferencji naukowych publikowane w czasopiśmie naukowych. Dwie naukowe monografie powstały pod redakcją ks. Froniewskiego.

Jeśli chodzi o doświadczenie dydaktyczne Habilitanta, jak to już zostało zaznaczone, przede wszystkim jest on związany ze swoją macierzystą uczelnią, Papieskim Wydziałem Teologicznym we Wrocławiu, gdzie jest zatrudniony od 1 września 2014 roku. W tym czasie ks. dr Froniewski prowadził na PWT cały szereg wykładów i ćwiczeń z różnych dziedzin dogmatyki, co świadczy o jego szerokich kompetencjach w tej dziedzinie. Był także

promotorem pomocniczym przy jednym doktoracie: Sławomir Zatwardnicki, *Chalcedońska formuła „bez zmieszania i bez rozdzielania” w świetle dokumentów Międzynarodowej Komisji Teologicznej* (promotor ks. prof. dr hab. Włodzimierz Wołyniec, obrona 27.09.17 PWT Wrocław).

Co należy docenić, od roku akademickiego 2017-2018 ks. dr Froniewski wykłada także na Uniwersytecie Wrocławskim w ramach Podyplomowych Studiów Prawa Medycznego i Bioetyki; uczestniczył tam także dwukrotnie z wykładem na Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Zdrowie i Style Życia”. Tego rodzaju umiejętność ukazania społecznego znaczenia teologii jest dzisiaj szczególnie cenna i godna zauważenia. Oprócz tych dwóch wykładów konferencyjnych, ks. Froniewski wygłosił wykład jeszcze na trzech innych konferencjach, dwóch organizowanych przez jego macierzystą uczelnię i jedną organizowaną przez Uniwersytet Zielonogórski. Oprócz uczestnictwa z wykładem ks. dr Froniewski uczestniczył w tym czasie w 26 innych konferencjach naukowych; mniej więcej połowa to konferencje organizowane na terenie Niemiec. Na szacunek zasługuje stałe uczestnictwo Habilitanta w dorocznych konferencjach polskiego Towarzystwa Teologów Dogmatyków, którego jest członkiem od 2013 roku.

Zaangażowanie dydaktyczno-naukowe w prace macierzystej uczelni łączy się w przypadku ks. dr Froniewskiego z odpowiedzialnością o charakterze administracyjnym i organizacyjnym, które w sposób oczywisty jest wyrazem uznania uczelni i środowiska wrocławskiego dla jego kompetencji. W latach 2014–2017 pełnił funkcję Sekretarza Generalnego PWT. W latach, których dotyczy ta recenzja, brał udział w komitetach organizacyjnych bądź naukowych sześciu konferencji krajowych lub międzynarodowych. W latach 2015-2016 był członkiem redakcji Międzynarodowego Przeglądu Teologicznego „*Communio*”; od roku 2015 jest redaktorem serii wydawniczej: *Opera Theologiae Systematica* na swojej macierzystej uczelni. W latach 2019-2021 pełnił funkcję sekretarza zespołu badawczego „Ośrodek Badań Muzealiów, Relikwii i Zdarzeń Eucharystycznych” na PWT we Wrocławiu. Od czasu swojego zatrudnienia w PWT pełnił funkcję sekretarza komisji doktorskiej w 19 przewodach doktorskich.

W przypadku oceny osiągnięć każdego pracownika naukowego szczególnie cenna jest współpraca z innymi środowiskami naukowymi i akademickimi. Jak widzimy, w przypadku ks. dr Froniewskiego ta współpraca jest obecna, choć nie jest imponująca. Z całą pewnością ta pewna skromność jego obecności w innych środowiskach naukowych, także zagranicą, jest

związana, jak to często bywa, z ważnymi obowiązkami pełnionymi przez Habilitanta w jego własnym środowisku. Tym bardziej należy zauważyć współpracę Habilitanta z Möhler-Institut für Ökumenik Paderborn i Theologische Fakultät w Paderborn. Owoce kilkukrotnych pobytów naukowych w Paderborn dla osobistego rozwoju Habilitanta, ubogacenia wrocławskiej i polskiej teologii trudno przecenić. Wziąwszy pod uwagę, międzynarodową współpracę ks. dr Froniewskiego z Möhler-Institut i jego częstą obecność na różnego rodzaju wydarzeniach akademickich w Niemczech, wykłady na Uniwersytecie Wrocławskim i inne formy zaangażowania, o których powiedziano już wyżej, należy jasno stwierdzić, że Habilitant „wykazuje się istotną aktywnością naukową ... realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej” w rozumieniu art. 219, ust. 1.3.

W każdej dziedzinie nauki należy docenić, oprócz prowadzenia badań naukowych i troski o rozwój nauki, także pracę na rzecz popularyzacji nauki; ostatecznie jest ona częścią troski o przyszłość danej dyscypliny naukowej, a także pokazuje społeczną użyteczność określonej wiedzy naukowej. Habilitant ma na tym polu duże osiągnięcia. W interesującym nas w tej recenzji okresie opublikował 21 tekstów o charakterze popularno-naukowym (w tym trzy książki), jest obecny w mass-mediach (sześć audycji radiowych). Ks. dr Froniewski jest również cenionym wykładowcą, chętnie zapraszany przez różne organizacje samorządowe i kulturalne. I tak w ciągu ostatnich lat popularyzował wiedzę teologiczną na zaproszenie: Duszpasterstwa Ludzi Nauki we Wrocławiu, Stowarzyszenia Przyjaciół Jana Pawła II w Twardogórze, Towarzystwa Oświatowego Ziemi Dzierżoniowskiej i Muzeum Miejskiego w Dzierżoniowie, Klubu Jagiellońskiego, Instytutu Duchowości Karmel we Wrocławiu, Akademii Świętego Wawrzyńca we Wrocławiu.

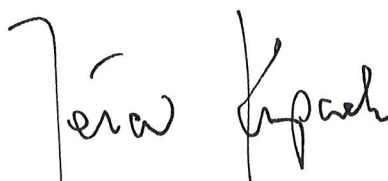
Na zakończenie, żeby spełnić zadość wymogom formalnym, należy podać dane naukometyczne: liczba cytowań na podstawie Google Scholar - 13 (w tym 8 autocytowań); indeks Hirscha – 2.

Podsumowując, należy stwierdzić, że aktywność naukowa ks. dr Jacka Froniewskiego zasługuje na szacunek i uznanie. Zarówno jego publikacje, pod względem ilościowym i merytorycznym, jak i działalność popularyzatorska oraz zaangażowanie dydaktyczne każą ocenić wysoko jego kompetencje teologiczne i samodzielność naukową.

3. Wniosek końcowy

Oceniając wysoko główne osiągnięcie naukowe i pozostałą aktywność naukową ks. dr Jacka Froniewskiego należy stwierdzić, że przedstawiony do oceny dorobek naukowy jest owocem dojrzałej i niezwykle ciekawej refleksji teologicznej. Habilitant wykazuje się dużą samodzielnością naukową, oraz znajomością dziedziny, w której pracuje i tworzy. Szczególne godna zauważenia jest interdyscyplinarność jego badań i publikacji, tak ważna w obecnym czasie.

Biorąc to pod uwagę stwierdzam, że przedstawiony dorobek naukowy, zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym jest ze wszech miar wystarczający, aby ks. dr Jacek Froniewski mógł zostać samodzielnym pracownikiem naukowym. Dlatego wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o nadanie ks. dr Jackowi Froniewskiemu stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych.

o. prof. dr hab. Jarosław Kupczak OP

Kraków, 4 czerwca 2023 roku